

obecności tam dwóch ant. Wątpliwe jest również umieszczenie „in situ” kolumny. Nie wydaje się, aby znajdujący się tam fragment trzonu kolumny na płaskim ale nieregularnym w kształcie kamieniu, był na właściwym dla siebie miejscu.

Tak duża ilość niejasności i pytań powoduje, że obiekt ten staje się dla badaczy ogromnie interesujący. W czasie kolejnej kampanii planujemy eksplorację zagłębienia wypełnionego gliną i leżącym tam fragmentem bazy kolumny (w pomieszczeniu P1), eksplorację bruku zachodzącego na mur A2 i przebadanie obszaru na zewnątrz obiektu przy murze północnym (A1).

Warszawa

PRZEMYSŁAW NOWOGÓRSKI

ks. Norbert Mendecki

MADEBA — NAJSTARSZA MAPA PALESTYNY

W 1896 r. w ramach prac związanych z budową kościoła św. Jerzego w Madebie odkryto mapę mozaikową o pierwotnych wymiarach ok. 22 m × 7 m. Jest ona najstarszą dotychczas odkrytą mapą Palestyny, oprócz dziewiątego segmentu Tabuli Peutingeriana i mapy świata Castoriusa¹. Powstała ona w latach 542-565 po Chr. Ową datę ustalono w następujący sposób: na mapie widoczny jest kościół Nea w Jerozolimie, poświęcony w 542 r. po Chr.² Jako *terminus post quem* przyjmuje się śmierć cesarza Justyniana w 565 r.³ Mapa ta składa się z ok. 2,5 miliona kawałków. Aby te kawałki ustawić na podłodze, trzech pracowników musieli cały rok nad tym pracować. Pierwotnie przedstawiała ona także Syrię, półwysep Synaj i Egipt Dolny. W czasie wykopalisk zniszczono wiele części tak, że obecnie jej powierzchnia ma wymiary 15 m × 6 m. Północną granicę mapy stanowią: Byblos (Gebal), Hammat i Damaszek, południową No-Amot (Teby) w Egipcie, Morze Śródziemne — zachodnią i Kenat, Bosra, Rabbat-Ammon, Petra — wschodnią. Centrum stanowi Jerozolima. Skala mapy 1:15000, dla Jerozolimy 1:1600.

---

¹ A. van den BORN — W. BAIER, art. *Medeba*, w: H. HAAG, *Bibel-Lexikon*, Einsiedeln 21968, 1116; H. FISCHER, *Geschichte der Kartographie von Palästina*, ZDPV 63 (1939), 169-189

² Dzięki tej mapie archeolodzy odkryli ten kościół w Jerozolimie. J. NIEWIADOMSKI, *Madeba*, w: F. DEXINGER, *Jordanien. Auf den Spuren alter Kulturen*, Innsbruck 1985, 153-162, szczeg. 155

³ M. AVI-YONAH, *The Madaba Mosaic Map*, Jerusalem 1954, 16-18

Na mapie widoczne są następujące szczegóły⁴: po Morzu Martwym płyną dwa duże statki. Brak ryb w nim. Ryby w Jordanie u ujścia do Morza Martwego zawracają. Ryby widoczne są też w Nilu. Pięknie przedstawiona jest oaza z palmami w Jerycho. Na pustyni lew poluje na gazelę. Punkt centralny mapy stanowi Jerozolima. W niej dominuje droga rzymska (Cardo), będąca główną drogą miasta w VI w., „ozdobioną” kolumnadami z czerwonymi daszkami, wiodącą do głównej bramy miasta (dzisiejsza brama Damaszek), obok której widoczny jest okrągły plac z samotnie stojącą kolumną. Pośrodku Cardo znajdują się cztery białe stopnie prowadzące w dół do kościoła Grobu Bożego. W ścianie frontowej tegoż kościoła widzimy trzy bramy, następnie trójkątny pediment oraz czerwony dach. Obok bazyliki stoi rotunda, przedstawiona w formie złotego półkola, gdzie według tradycji znajdował się grób Chrystusa. Drogę rzymską kończy słynny justyniański kościół Nea, poświęcony w r. 542. Na południe od tegoż kościoła widzimy jedną z głównych świątyń bizantyjskich — bazylikę Góry Syjon, zwaną „matką wszystkich kościołów”.

Na mapie znajduje się 91 nazw. Artyści korzystali najprawdopodobniej z rzymskiej mapy, którą uzupełniali danymi z *Onomastikona* Euzebiusza (spośród 91 nazw, 60 znajdujemy w *Onomastikonie*). O korzystaniu z żydowskich źródeł świadczy hebrajskie i aramejskie oznaczenie gór Ebal i Garizin („Bet Dagon”, „Kefar Dagon”, „Tur Ebdal”, „Tur Gerizin”). Celem artystów było umieszczenie na mapie wszystkich nazw znajdujących się w Nowym Testamencie. Wolne miejsca wypełniali nazwami ze Starego Testamentu, a tam, gdzie było ponadto jeszcze wolne miejsce, wymyślano nowe nazwy, np. na pustyni Negeb. Artyści pochodzili ze szkoły madebskiej (por. słynny Salamanios), która wspaniała się ozdobami w świątyni na górze Nebo oraz pokryła prawie całe miasto mozaikami.

Madeba została zburzona przez Persów w r. 613. Częściowo odbudowana za czasów biskupa Jana (617-632), uległa katastrofie trzęsienia ziemi w r. 746. Tak więc słynne mozaiki pokrył gruz, ratując je w późniejszym okresie (IX w.) przed falą obrazobórstwa.

Wiedeń

KS. NORBERT MENDECKI

---

⁴ Poniższe dane pochodzą z: J. NIEWIADOMSKI, *Madeba*, dz. cyt., 156-161